

Messziről jövünk

Miért van szüksége a társadalomnak az öregekre? Ha 2000 évvel ezelőtt tették volna fel ezt a kérdést, könnyen meg lehetett volna válaszolni. Az öregek voltak az okosabbak, mivel hosszabb ideig éltek. Ők figyelték meg legtovább az időjárást, ők szántottak-vetettek, gondozták az állatokat a legrégebben. A régi, alig változó világban nekik volt a legtöbb tapasztalatuk, s így ők voltak képesek a legjobban megfogalmazni azokat a szabályokat, amelyek szerint élni kellett. Mivel a világ akkoriban alig változott, az öregek élete és magatartása volt az az alapterv, amely a fiatalok életére is érvényes volt. Az öregek múltja várt jövőként a fiatalabbakra. Ahogyan amazok tették, úgy kellett nekik is viselkedniük, gondolkodniuk, gyermeket nevelniük, vetniük, az állatokat ellátniuk. Úgy kellett torkukat köszörülniük és köpniük, ahogyan az öregek köszörülték torkukat, és köptek. A fizikai és szellemi mozdulatlan-ság és változatlan-ság e korban tehát az öregek nélkülözhetetlenek voltak a fiatalok életterve szempontjából. Ez nem csupán szellemtelen tradicionalizmus volt, mert a tradíciók évszázadok bölcsességét rejtették magukban.

Ehhez jön, hogy ennek a mozdulatlan világnak az öregjei nem voltak túlságosan idősek. Az emberek várható élettartama kicsi volt, s már korán, erejük teljében öregnek számítottak. A rómaiak 45. évének betöltése után nevezték *seniornak* („idősebbnek”) az embert. Amikor Kant 50 éves lett, az ünnepi szónok „Tiszteletreméltó agg!” megszólítással köszöntötte. Ezekről az erőteljes öregektől tehát sokat lehetett tanulni abban a mozdulatlan világban. Könnyen meg lehetett hát mondani, miért van szükség az öregekre.

Mi más világban élünk. Fiatal öregeknek nevezik ma azokat, akik száz évvel ezelőtt még ösöregeknek számítottak. De nem csupán a várható élettartam változott meg, hanem az élet egész világa is. Az életbölcsességet nem lehet már egyszerűen ellesni az öregektől. Világunk oly rohamosan változik, hogy a tegnapi tapasztalat és tudás ma már csak feltételesen alkalmazható. A régi viszonyok számára elképzelhetetlen helyzetben vagyunk: gyermekeinktől és unokáinktól tanulunk. Amit mi, öregek tegnap megtanultunk, az csak korlátozottan érvényes a jelenben. Ha a számítógép mellett kétségbeesem, unokáim szá-nakozva segítenek nekem. Gyermek-

keim jobban beszélnek angolul, mint én. Az én régi világomban a latin és a görög élvezett elsőbbséget. Így aztán a mai világban folytonosan olyan határokba ütközöm, amelyekben gyermekeim és unokáim rég átléptek. Ezért élesen vetődik fel a kérdés, hogy a jelenlegi társadalom mit tanulhat az öregektől. Hiszen nekünk, öregeknek egyik nagy fájdalomunk, hogy egyre inkább érezzük, nincs ránk szükség. Éppen abban a korban, amelyben mindent a hatékonyság és a használati érték határoz meg, csak nehezen igazolhatják magukat azok, akiknek nincs közvetlen hasznuk.

Tehát könnyű megmondani, miért *nincs* szüksége a társadalomnak az öregekre, és nehezebb megmondani, miért van szüksége rájuk. Ezzel kapcsolatban először egy képpel szeretnék előállni. Nem rég Elzászban jártam egy régi, tágas parasztházban. Nagy kertben állt, diófákkal körülvéve. Szívesen néztem meg a házat. Eltöprengtem azon, mennyi gyerek született ebben a házban, és mennyi halottat vittek ki belőle. Ahogy ott állt, a folyamatosság és a tartósság érzését árasztotta. Így van ez az öreg emberekkel. Messziről jönnek, sokat láttak és tapasztaltak. Tapasztalataik talán nem tették bölcsébbé őket, de keresztülmentek azokon, és kitartottak. A tapasztalatok megrázták őket, mint a szél az elzászi ház előtt álló diófákat, s ők nem pusztultak bele. Az öreg emberek a hosszú, az állandó idő érzését keltik. Az élet bizonyosságához hozzátartozik a folyamatosság és a tartósság. Ezt a bizonyosságot csak ott lehet megtapasztalni, ahol legalább három nemzedék látható, és él együtt. Az embereket megrázza a félelmet keltő véletlenszerűség, ha csak önmagukról és saját idejükéről szereznek tapasztalatot, és legfeljebb még a következő nemzedékről. Alighanem ebben áll az a védettség, amit a gyerekek a nagyszülei körében élnek meg. Az öreg emberek az időn átívelő hidat építenek, pusztán a létükkel, vagy azzal, hogy mesélnek. A mesélés az öregek művészete, és az öregektől elvárjuk ezt a művészetet. Mesélni annyit jelent, mint összefüggéseket létrehozni. Az elmesélés időben összekapcsolódó és értelemmel teli folyót teremt az élet töredékeiből. Amikor unokáinknak mesélünk, azok nem maradnak a néma jelen foglyai, hanem megtanulják, honnan jönnek, és hová mennek. Az általunk elmondott mesékkal, a bibliai történetekkel vagy saját életünk történeteivel azt

súgjuk gyermekeinknek: Az élet megy tovább. Megmenekülhetsz a szerencsétlenségtől, ahogyan mi, öregek is megmenekültünk – ahogyan Jancsi és Juliska is megmenekült, s ahogyan Jónás is kiszabadult a cet gyomrából.

Más okokból is szükség van arra, hogy az öregkor látható legyen. Illuzórikus lenne a színpad, ha csak fiatalokat, erőseket és egészségeseket lehetne látni rajta. Az élet végességének érzése csak akkor jön létre, ha véges élettel találkozunk, ha látjuk, hogy emberek elhervadnak és meghalnak. Minden olyan tekintettel, amelyet öreg emberekre vetek, ezt a leckét tanulom: Ember, meg kell halnod! Nem pánikkal tanulom ezt, hanem hétköznapi higgadsággal. Nagyvárosainkban, ahol láthatatlan sarkokba számúzik az öregséget és a halált, ez a probléma: azt az illuzórikus érzést keltik, hogy csak az erőteljes élet a normális, pedig a normalitáshoz hozzátartozik az élet és a halál, a virágzás és az elmúlás egyaránt. Abban a faluban, ahol felnőttem, naponta lehetett öreg embereket látni; az ember látta, mint válnak egyre esendőbbekké, végül mindenki láthatta, hogyan viszik koporsójukat házukból a temetőbe. Az emberek gyakran kijártak a temetőbe, és sokáig megőrizték az eltávozottak halálának dátumát. Az *ars moriendi*hez, a meghalás művészetéhez hozzátartozott az emberek látható esendősége és meghalása. Honnan tudhatnánk hamis dramatizálás nélkül, hogy az ember halandó, ha öreg embereket már csak az öregotthonok áttörésében lehet észlelni?!

Az öreg emberek egyre kevésbé alkalmasak és használhatóak valamire. Ha nem túlságosan idősek, akkor még tudnak a gyerekekre vigyázni vagy krumplit hámozni. De egyre kevésbé képesek önmagukkal igazolni magukat. Egyre kevésbé képesek munkájukkal, intelligenciájukkal vagy viceikkel igazolni magukat. Azért vannak, mert vannak. Nem azért vannak, mert valamit teljesítenek. Eleinte a gyerekeket sem társadalmi funkciójuk igazolja, mindazonáltal „befektetést jelentenek a jövő számára”, ahogy a cinikusok mondják. Ám léteznek olyan emberek, akiknek a létét nem lehet teljesítményi vagy jövedelmi értékükkel igazolni: a sérültek, a tartósan betegek, az öregek. Ők arra tanítanak minket, hogy az ember nem önmagán kívüli célok érdekében létezik. Ha elviseljük őket, és engedjük, hogy láthatóak legyenek, akkor megtanítanak minket arra, mi a kegyelem – arra, hogy az embernek szabad „igazolatlanok” lennie, joga van ahhoz, hogy ne tetteinek nagysága, ne az erőssége, ne az alkalmazhatósága, használhatósága igazolja létét. Van

valami csodálatos akadémikuskodás és anarchizmus abban a társadalomban, amely láthatóvá teszi az öregeket, a betegeket, a sérülteket. Az ilyen társadalom tudja, hogy az ember célja nem a felhasználhatóságában áll. A humanitás alaptudásához tartozik, hogy egyetlen ember sem azért létezik, hogy önmagán kívüli célokot szolgáljon. A legerősebben talán a náci korszakban gondolkodtak „cél-szerűen” az emberről: önmagában semmit sem számított, ahogyan ezt a cinikus „Te semmi vagy, néped a minden!” tétel tanította. Az egyént mindig az egész alapján, a népből, a hazából, a Führerből kiindulva határozták meg. Teljesen következetes dolog volt, hogy kiirtották azokat, akik haszontalanul ették a kenyeret: a betegeket, a sérülteket. Egészen biztos, hogy hosszú távon az öregek is sorra kerültek volna.

Nekünk, öregeknek azonban szembe kell néznünk még valamivel. Ha a társadalomnak szüksége van arra, hogy látható legyen az öregségünk, akkor nekünk magunknak sem lenne szabad azt elrejtenuk, akkor vállalnunk kellene végességünket és halan-

dóságunkat. Nekünk, öregeknek nem lenne szabad hagynunk, hogy bárki is bebeszélje nekünk: tulajdonképpen még nem vagyunk öregek. Nekünk magunknak sem lenne szabad bebeszelnünk magunknak. Nem lenne szabad szégyenlősen „idősebbeknek” neveznünk és neveztetnünk magunkat, ha egyszer öregek és betegek vagyunk. Saját méltóságunknak és a társadalomnak is tartozunk azzal, hogy ne hivalkodjunk azzal a kevés-sel, amink még van – azzal a kis egészséggel, szellemi és fizikai képességeinkkel. Nevetséges és taszító, ha hetvenesekként úgy viselkedünk, öltözködünk, festjük a hajunkat, mint az ötvenesek. Fokozatosan meg kellene tanulnunk azt a nagy életművészetet, hogy már ne önmagunkkal igazoljuk magunkat. Ez egyúttal saját előkészületünk is lenne a halálra; élete végén ugyanis már semmi más nem igazolja az embert, csak a jóság tekintete, amely szebbnek talál minket, mint amilyen vagyunk, vagy valaha is voltunk.

Fulbert Steffensky

Forrás: Publik-Forum Extra, Wachsen ein Leben lang

Ez a remek piros...

Az apró dolgok boldogsága

Gyere csak át, gyere gyorsan! – kiáltotta Gréta, 93 éves szomszédasszonyom az ablakból. Azt hittem, történt valami, átrohantam a lakásába, s ő már ott állt a lépcsőn, virágcsereppel a kezében. „Hát nem csodálatos? Nézd ezt a remek piros amarilliszt! Csak úgy világít!” Gréta egészen szorosan tartotta arcához a virágot, és mosolygott. Láttam, hogy ragyog szemeiben a boldogság. Gréta szinte teljesen vak.

Gréta különös nő. Napsütéses napokon, ha összehatalkunk a kertben, azt mondja: „Gratulálok neked ehhez a szép naphoz!” Mintha a kék ég és a rózsák illata az én érdemem lenne. Egyszer megsimogatta az arcomat, és azt mondta: „Boldogság, hogy létezel.” Szinte sírva fakadtam. Grétánál jól érzem magam. A boldogság fertőző. Tőle megtanultam: boldognak lenni egészen egyszerű dolog. És mégis oly nehéz. „Istenem, mi a boldogság?”, kérdezte Theodor Fontane, és így válaszolt: „Egy csontleves, egy hálólhely. Testi fájdalmak hiánya. Ez már sokat jelent.” Gréta is mondhatta volna.

Barbara boldogtalan. Autót akar, új lakásberendezést, szép ruhákat és gyakoribb utazást. „Csak akkor leszek igazán boldog, ha nyerek a lottón”, mondja. Annak esélye, hogy egy napon megvásárolhatja boldogságát, egy a tízmillióhoz. Károlynak joga van a boldogságra. Elhagyta a feleségét, aki nem tette őt boldoggá. Nem úgy, mint az a nő, akivel most él. Mi a boldogság felezési ideje? Olykor csak néhány másodperc. Az ember azonban az örökkévalóság után kívánczik. Fenntartott helyre a hetedik mennyországban. Ott felsőfokban kapható a boldogság: szupersztárok, szuperférfiak, szupernők, szupergyerekek, megaméretű szerencsefiak.

„Örökké tartó boldogságot kívánok neked”, írjuk egymásnak ünnepek előtt. „Ezt nem szükséges kívánnod ne-

kem”, mondta Gréta, „hiszen már oly sok boldogságban van részem.” Eközben bizonyára az amarillisére gondolt. Gréta boldogságát a hétköznapi apró szilánkjai rejtegetik. Ápolja barátságait, virágot ajándékoz azoknak, akiket szeret, becsüli környezetét, tiszteli a természetet és az őt körülvevő dolgokat. Lekapcsolja a villanyt, ha órákra elhagyja házáat, és megtanulta, hogy megkülönböztesse a jót a rossztól. Boldogsága apró lépésekben, halkan közelít hozzá, a megelégedettségben és a lemondás gyakorlásában. Mert az a korszellem, amely mindig csak a teljességet akarja, hosszú távon mindent elveszít. A boldog ember ismeri a csendet, s a szomorúság, a melankólia szelíd dallamát is, hiszen tudatában van a boldogság törekény voltának és mulandóságának. Minden reggel újból és újból ajándékként köszönti a boldogságot. „Gratulálok neked ehhez a szép naphoz”, mondja Gréta. Ha esik, akkor is. Nem Szerencsés Gréta meséjét mondom itt el, hanem annak az öregasszonynak a történetét, aki megtanulta, mit kell kívánni. Istenem, mi a boldogság? Egy csontleves, egy hálólhely. Testi fájdalmak hiánya. Ez már sokat jelent.

Gréta boldogsága szerény és megbízható. Nem kell az ismeretlen távolban keresnie. Boldognak lenni egészen egyszerű dolog. És mégis oly nehéz.

A boldogság életfeladat. A boldogság követi a fejelemnek és munkának hívják. Így lehet sikeres a művünk, így válik a boldogság életművészeté; annak művészetévé, hogy ott találjuk meg, ahol valóban vár ránk.

„Ha nem lehet az enyém az, amit akarok, akkor itt az ideje, hogy azt akarjam, ami az enyém”, írta Kathleen A. Sutton. Ezt hívom én boldogságnak. Gréta boldog.

Doris Weber

Forrás: Publik-Forum, 2004/6